clerici *f* Henrici, & Lotharii prælectorum temporibus tres Papien. pro synodatico solverent bis in anno, & exinde pro singulis Papien. tres Luc. Cum igitur constet nobis ad plenum per testes utriusque partis, quod Papien. olim pro synodatico solvebantur, quod ex eo etiam sequeretur, quod Luc. soluti sunt postmodum pro eisdem; & cum ex dictis testium tuorum, & confessione advocati alterius partis non revocata postmodum appareat evidenter, quod tempore Lotharii pro synodatico Papien. fuit moneta soluta, cum ex utriusque partis attestationibus habeatur, quod a tempore Lotharii non nisi XXXVI. annorum ad plus tempus effluxerit, & per testes tuos sit legitime comprobatum, quod tres Lucen. qui pro uno Papien. post mortem Lotharii solvebantur, v. vel VI. valebant ex illis, qui hodie sunt in usu: intelligentes ex hoc, quod per monetæ declinationem acciderit, ut usque ad tempus tuum Lucen. dati fuerint pro synodatico, sicut erant in usu: de consilio fratrum nostrorum procuratorem adversæ partis nomine clericorum plebis prædictæ, tibi ad solutionem denariorum Papien. vel æstimationis eorumdem pro synodatico, per diffinitivam sententiam condemnamus.

NOTÆ.

a *Spolet.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. Spoletum antiquissima civitas Umbriæ est, Longobardorum Principum sedes diu fuit, inter Eulginiam, Interamnemque prope radices montium sita, de qua plura refert Ughellius *t.* 1. *Italiæ sacræ*, *p.* 8. *fol.* 162. Habet Ecclesiam Cathedralem, cujus Prælato Benedicto missa est præsens decisio, de quo refert Ughellius ubi supra, *num.* 36. qui Benedictus ab Innocentio III. creatus est anno 1198. ad quem Innocentius litteras dedit, ut in decretalibus epistolis videre est.

b *Synodaticum.*) Synodus, seu synodaticum, plerumque pro eodem sumuntur, nempe pro certa pensione nummaria, quam presbyteri exsolvunt quoties Episcopi ad Synodum vocantur, olim quidem bis in anno, Quadragesimæ videlicet tempore, ut constat ex Concilio Liptinensi sub Childerico, *can.* 3. anno 743. celebrato, ubi jubetur, ut presbyter semper in Quadragesima rationem, & ordinem ministerii sui, sive de baptismo, sive de fide catholica, sive de precibus, & ordine Missarum ipsi Episcopo reddat, & ostendat: & mense Majo juxta canonem 7. Concilii Altissiod. ibi: "Ut medio Majo omnes presbyteri ad Synodum in civitatem veniant, & Kalendis Novembris omnes Abbates ad Concilium conveniant." Quantum vero quilibet presbyterorum Episcopo solveret Synodi nomine, certum non erat, sed pro parochiarum conditione illustriores largius, angustiores levius vectigal Episcopi ærario inferebant, cujus præstationis rationes assignat Lemaistre *lib.* 2. *de juribus Episcop. cap.* 3. Altesserra *lib.* 4. *differt. cap.* 6.

c *Tudertino Episcopo.*) Rustico videlicet, de quo, & Ecclesia Tudertina egi *in cap.* 19. *de jurejur.*

d *Lotharii.*) Qui floruit in eadem Ecclesia per annos 1155. ut refert Ughellius *in histor. ipsius Ecclesiæ.*

e *Quadraginta.*) Obligatio enim solvendi antiquam monetam præscribitur quadraginta annis contra Ecclesiam, & triginta contra alios; maxime si constet, aliquas solutiones fuisse factas de moneta currente, & secundum ejus valorem, quia ex illius solutionibus subsequutis præsumitur talem conventionem præcessisse, cum ex præsenti in præteritum præsumatur, *l. ex persona*, *l. sive possidetis*, *C. de probat.* resolvit Cancerius *tom.* 2. *var. c.* 6. *n.* 146.

f *Henrici.*) Qui Ecclesiam rexit ex anno 1114. usque ad annum 1155. & si tempore hujus Præsulis denarii Lucenses solverentur, plusquam quadraginta anni erant elapsi.

COMMENTARIUM.

Difficilem, & laciniosam hujus textus speciem elegantet retulit D. Joseph. de Retes *lib.* 7. *opusc. c.* 1. *in leg.* 1. *ff. de contrah. empt. consect.* 2. *n.* 55. a quo cum plura dicerim in utroque jure, non erubesco illam transcribere. Clerici plebis Rupinæ solvebant Episcopo Spoletano tres denarios Papienses in festo Paschatis Nativitatis Domini, & totidem in festo Paschatis Resurrectionis singulis annis. Hæc præstatio tractu temporis ita immutata fuit, ut pro singulis denariis Papiensibus solverent tres denarios Lucenses, sive (quod idem est) novem Lucenses singulis pensionibus; nam tres Lucenses unum Papiensem faciebant. Talis tunc erat justa proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papiensem. Postea Respublica Lucana auxit valorem suorum denariorum, sive minuit pondus metalli, & de duobus denariis fecit quinque denarios, ac si nos diceremus, *La moneda que valia un quarto, la fabio à dos y medio, ò diez maravedis.* Unus itaque vetus denarius Lucensis valere incepit duos denarios & alterius semissem. Mansit igitur nomen denarii Lucensis, sed defecit valor intrinsecus, diminuto pondere. Defecit per consequens proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papiensem; quia aucto valore denariorum Lucensium, tres novi jam non efficiebant unum Papiensem, sed septem cum dimidio. Colligo rem gestam ex integra epistola decretali, quam debemus Antonio Augustino, a quo eam transcripsi: Hic erat status vetus, novusque rei monetalis apud Lucenses. Clerici plebis Rupinæ tres Lucenses denarios novos imminuti ponderis pro singulis Papiensibus singulis pensionibus pro synodatico solvebant Episcopo Spoletano, quos multis annis Episcopi receperunt decepti omonymia vocis, vel existimantes omnium Papiensium denariorum semper fuisse eumdem valorem. Sed comperta diminutione monetæ Lucensis, Episcopus, qui tunc temporis sedebat, comparuit coram Romano Pontifice, petens ut solverentur sibi pro synodatico, vel unus Papiensis, vel tres Lucenses veteris ponderis & qualitatis, non tres Lucenses novi. Clerici plebis Rupinæ opponebant præscriptionem Episcopo, allegantes a tempore Lotharii prædecessoris Episcopi adversarii uniformi præstatione tres Lucenses novos fuisse solutos, & receptos pro synodatico prædicto; & facta supputatione temporis, ab eo tempore usque ad diem judicii cœpti, quadraginta annos effluxisse contendebant. Episcopus Spoletanus præscriptionem tentabat excludere. Cum ergo ad annorum calculum deveutum fuisset, constitit per confessionem partis clericorum Lotharii denarios Papienses solutos fuisse, non Lucenses, a cujus obitu ad diem cœpti judicii triginta & sex anni ad summum lapsi fuerant. Exclusa ergo quadragenaria prescriptione, quæ sola clerici plebis Rupinæ innitebantur, decrevit Pontifex, ut de cetero clerici præfati pro synodatico solverent Episcopo Spoletano tres denarios Papienses, vel pro singulis Papiensibus tres Lucenses veteres, vel septem cum dimidio novos. Hactenus species hujus textus: ejus decisionem exponemus infra *in cap. cum canonici*, quam etiam explicat Cresp. *tom.* 2. *observ.* 102. *cum seq.*

CAPUT XXI.

Idem *Priori* a *S. Stephani.*

Cum ven. f. n. *b* Pharen. Episcopus, & tu in nostra essetis præsentia constituti, & de quæstione, quæ inter vos super Ecclesia S. Stephani Pharen. vertebatur, velletis ad invicem litigare, dil. fil. I. tit. S. Priscæ præsbyterum Card. & I. sanctæ Mariæ in Cosmedin Diac. Card. vobis concessimus auditores, coram quibus allegando opponere curaviistis, quod cum prædicta Ecclesia S. Stephani quarundam monialium, quæ in ea videbantur sub religionis habitu conversari, malitia faciente fuerit fere ad desolationem redacta, illas bon. mem. Cato Pharen. Episcopus auctoritate fel. rec. Eugenii Papæ p. n. ab Ecclesia memorata removit, & canonicos in ipsa instituit regulares, statuens ut ordo canonicus perpetuis in ea temporibus debeat observari, & eam ab omni exactione, tam sua, quam successorum, suorum, & Pharen. Ecclesiæ prorsus absolvit, retento sibi & Ecclesiæ suæ uno cereo trium librarum ab ea annis singulis exsolvendo. *Et infra*: Nos autem cum dicti Card. ea quæ audierant, nobis fideliter retulissent, dicto instrumento diligenter inspecto, revera cognovimus, quod præfatus Episcopus *c* spallas, quas ab eadem Ecclesia, tam ipse, quam prædecessores sui recipere consueverant, Ecclesiæ præfatæ remisit, & statuit, quod aliud servitium ei non imponeret, sibi & Ecclesiæ suæ annuatim trium librarum cereo pensionis nomine reservato. Quia vero visitationi annexa est procuratio, cum nemo suis stipendiis debeat militare, nec os bovi alligandum sit trituranti, & Episcopus ratione spiritualis jurisdictionis, quam habet in ea, teneatur causa correctionis præfatam Ecclesiam visitare, nec intelligatur quasi novum imponi quod ab ipsa fundatione de communi fuerat jure impositum, de consilio f. n. decernimus, quod idem Episcopus, cum ad ipsam Ecclesiam causa correctionis accesserit, moderatam ab ea procurationem accipiat *d* bis in anno, sed nihil aliud præter pensionem, & procurationes præscriptas idem Episcopus ab eadem Ecclesia exigere, vel extorquere præsumat.

NOTÆ.

a *Sancti Stephani.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 6. quod monasterium est Canonicorum regularium in ipsa diœcesi Pharensi, ut in hoc textu refertur.

b *Pharensi.*) In sexta collectione legitur *Phanen.* sed male, cum in ipsa diœcesi nullum reperiatur monasterium S. Stephani, nec inter ejus Episcopos, quorum catalogum refert Ughellius, *t.* 1. *Italiæ sacræ*, refertur aliquis dictus Cato, cujus hic fit mentio: unde existimabam legendum esse *Pharen.* Pharensis enim

enim Ecclesia est suffraganea Jadertin. sub Patriarcha Gradensi: unde Innocentius noster *lib.* 1. *ep.* 1. reprehendit Episcopum Pharensem, quod ausus fuisset inconsulto Patriarcha Gradensi se transferre ad Ecclesiam Jadertinensem.

c *Spallas.*) Spalla accipitur pro membro, seu parte feræ, apri, cervi, seu similis animalis, ut aperte demonstrat noster Innocentius, *l.* 3. *regestr.* 13. *in epist. ad Abbatem sanctæ Mariæ Rotundæ*, dum refert, solutam fuisse spallam porci ob licentiam venandi, ibi: *Et quod ad Abbatis, & partium instantiam sylvam venerant Ravennates, & qui venabantur in ipsa, reddebant eidem singulis annis spallam porci, & cultores agrorum decimas; & gregum pastores certos reddituu exsolvebant.* In veteribus diplomatibus Abbatiæ S. Sabini, in Episcopatu Bigorritano, scriptura Comitis Raymundi ita inquit: *Concedimus in ipsa valle, ut si quis porcum singularem, sive cervum venando ceperit, quartam, sive spallarem sancto Sabino persolvat.* Etiam pars illa animalis dicitur friscinga, & ita procurationis nomine solitum Archiepiscopum Rhemensem exigere ab Abbate sancti Remigii friscingas, constat ex epistola 29. Alex. III. edita a Jacobo Sirmundo: & plura de friscinga tradunt Cironius, *lib.* 1. *observ. c.* 1. Joan. Vossius, *lib.* 3. *de vitiis serm. c.* 7.

d *bis.*) Licet enim visitatio tantum semel in anno fiat, tamen justis ex causis potest Provincia bis in anno visitari; unde cum monasterium hoc Canonicorum regularium noviter constructum esset, ob relaxationem veteris monasterii monialium, poterat Archiepiscopus bis illud visitare, procuratione percepta, quæ non censetur remissa, etsi jura Episcopalia generaliter remittantur.

CAPUT XXII.

a Idem.

Super eo, quod f. t. nos consulere voluit, ut quia tota fere provincia Compostell. de novo est ad *b* jurisdictionem Ecclesiæ tuæ conversa, qualiter tibi provinciam, vel partem provinciæ visitanti obsequi debeat, & servire, necnon & in procurationibus providere, te instruere dignaremur: f. t. duximus respondendum, quod illud observare tenetur, quod in vicinis provinciis observatur.

NOTÆ.

a *Idem.*) Innocentius videlicet Petro Compostellano Archiepiscopo, de quo egi *in c. ex parte*, *hoc tit.* Etiam reperitur textus *hic in c.* 7. *sub hoc tit. in* 3. *Compil.*

b *Ad jurisdictionem.*) Non quia recuperata esset a Saracenis, ut voluit Hostien. in præsenti; sed quia cum jus Metropolitanæ Ecclesiæ ex Emeritensi Ecclesia in Compostellanam per Calixtum II. anno 1119. translatum fuisset, cujus translationis bullam referunt histor. Compostel. & Ægidius Gonzalez *in hist. Salmantic. l.* 2. *c.* 9. Moreno de Vergas *in hist. Emerit. c.* 7. & ex hac translatione magnæ orte essent controversiæ inter Compostellanum, & Bracarensem super diœcesibus Ulyssiponensi, Elborensi, & Lamecensi, transactione postea fuerunt sopitæ, & ipsa transactio confirmata fuit per Innocentium III. aliis etiam locis, & monasteriis Compostellano assignatis, ut constat ex epistola ipsius Innocentii edita a Cardinale Sirleto, *fol.* 356. in hæc verba: "In eminenti Apostolicæ Sedis specula, disponente Domino constituti, &c. usque ad verbum *Asson.* ad exemplar prædecessorum nostrorum felicis record. Calixti, Anastasii, Alexandri, & Lucii R. Pont. Compostellan. Beati Jacobi Ecclesiam, cujus in ea venerandissimum corpus est positum, Apostolicæ Sedis privilegio communimus, & ob ipsius a Deo electi Apostoli reverentiam, Archiepiscopalis Cathedræ dignitatem, quam opulentissima quondam, & famosi nominis Emeritana civitas, prius quam peccatis exigentibus ab impia Saracenorum tyrannide possideretur, habuisse dignoscitur, præsentis scripti pagina in perpetuum confirmamus, statuentes ut eadem Emeritana civitas, si ad potestatem Christianorum, Domino donante redierit, Episcopum habeat, qui Compostellano Archiepiscopo, sicut Metropolitano suo debeat perpetuo subjacere. Omnem quoque Pontificalis officii plenitudinem, quam ipsius Emeritanæ Ecclesiæ Antistites antiquitus habuerunt, Compostellanæ Præsul Ecclesiæ semper obtineat, & quiete. Suffraganei vero Episcopi Emerit. Metropol. qui per Lusitaniam Provinciam, vel modo sedes proprias obtinent, vel in futurum per Domini misericordiam obtinuerint, Salaman. videlicet, Abulen. Caurien. Civitaten. Placent. Pacen. Oxonoben. & præterea Lamecen. & Egitanien. necnon Ulysbonen. & Elboren. sicut in nostris sententiis continetur, Compostellano Archiepiscopo, cujus consecratio ad Rom. tantum Ecclesiam spectat, obedientiam, & reverentiam, tanquam proprio Metropolitano prorsus exhibeant. Ipse autem consecrandi, ad sua Concilia convocandi, cum ipsis etiam ecclesiastica negotia terminandi, & eorum Ecclesias disponendi, auctoritate Sedis Apostolicæ liberam omnino habeat facultatem. Prohibemus autem, ut nulli Canonicorum ejusdem Ecclesiæ B. Jacobi, qui ad aliarum Ecclesiarum prælationem assumpti sunt, vel in posterum assumentur, honorem, vel præbendam, seu canonicatum in ipsa Ecclesia liceat retinere, sed alia idonea persona in locum ipsorum subrogetur, quæ ipsi Ecclesiæ deserviat, & ejusdem beneficium sortiatur. Illum etiam censum, qui Vota dicitur, quem Hispanorum Catholici Reges ex singulis bourn paribus a flumine Pisorga usque ad mare Occidentale, & per totam Lusitanicam Provinciam, atque etiam in Toleto, & trans Serram annuatim persolvere pro salute totius terræ liberaliter statuerunt, eidem Ecclesiæ confirmamus, & omni modo interdicimus, ut nulli fas unquam sit eum ipsi Ecclesiæ qualibet occasione subtrahere. Obeunte vero te, &c. Præterea quascunque possessiones, &c. usque ad verbum *Vocabulis*. Civitatem ipsam Compostellanam cum cauto suo, cum Ecclesiis, & monasteriis, infra eam, vel ejus territorium constitutis, cum omni jure, tam diœcesano, quam regali, & cum terminis totius Episcop. videlicet cum Archipresbyteratibus de Mortacio, & de inter Ambospontes, de Montibus utriusque, de Taberiolis, & de Ciria, de Pilonio, & de insula Laonii, de utroque Coronato, de Dormian, & Superado, & Aranga, & monte Laurino, quo modo dividitur, cum Parrega de Pruciis, & de Bifauciis, cum tota interjacente diœcesi, a Castello sancti Pelagii de Luco usque Transancos: monasteria quoque omnia, & conventuales, seu alias Ecclesias infra hos terminos constitutas, cum omni jure parochiali, & quæ intra regalia B. Jacobi continentur, cum omni seu patronatus, seu alio jure, quod ad Reges pervenit, videlicet monasterium S. Pelagii de Antealtaria, monasterium sancti Martini de Foris, Ecclesiam sanctæ Mariæ de Sara, monasterium S. Mariæ de Canogio, monasterium sancti Petri de Foris, monasterium sancti Justi de Loania, monasterium de Superado, de Azsancti Justi de Loania, de Mosonzo, de Ciniis, de Montefetzuario, de Codefeda, de Mosonzo, de Ciniis, de Montefetzuario, de Borgondo, de Negoria, de Solandres, de Calvario, de Siavia, de Rivomalo, de Moriame, de Ozon, de Savarde, de Portuorio, de Nometi, de Civitio, de Brivilis, de Mehis, de Dormian, de Calago, de Podio, de Lerze, de Armentaria, de Harcos, & monasterium sancti Joannis de Cavea, sancti Christophori, sancti Vereximi, sancti Georgii, S. Thomæ de Pimario, & sancti Jacobi de Ermello: præterea regalem Capellaniam, & Cancellariam, quam bonæ memoriæ Alfonsus illustris Hispaniæ Rex Ecclesiæ vestræ concessit, & scripti sui pagina roboravit: Castrum quoque quod vocatur Honestum, & Iriam, cum servis, & omnibus appendiciis suis; Castrum, quod vocatur Sancta Maria de Lanceata, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod vocatur Ciria, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Citofata, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Cathobadi, cum pertinentiis suis: Castrum Daravum, cum villis, & Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Luparia, cum Ecclesiis, & pertinentiis suis: Territorium, quod vocatur Amaea, cum omnibus possessionibus, quas ibi habetis: Pistomarcos cum servis, & possessionibus, quas in eo habetis: Billetium cum servis, quos ibi habetis: Dubriam cum possessionibus, quas ibi habetis: Lanias cum pertinentiis suis: Lacrosam cum servis, & pertinentiis suis: Montanos cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Coronatum cum possessionibus, quas ibi habetis: Ventosam cum insula de Laonio: Montes, quos quandoque Suarius Friolæ a vestra Ecclesia tenuit, cum altera medietate integros: Burgum de Ponte Veteri cum pertinentiis suis: Taveriolos cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Ripam Uliæ cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Desciam cum possessionibus, & Ecclesiis regularibus, & omnibus pertinentiis suis: terram de Superado integram cum pertinentiis suis: in eadem Decia monasterium sancti Laurentii de Carbonario, quod Ecclesiæ Compostellanæ secundum jus patronatus adjudicatum est per sententiam dilecti filii nostri G. S. Angeli Diaconi Cardin. tunc Apostolicæ Sedis Legati: medietatem burgi de Faro cum pedagio navium, & jure fisci: villas de Ceeja in Nemancos, & de Oza in Bregantin, de Leilojo in Seja, de Aucgundo Piaveladejo, Liure, & de Ruiis in Endis, de Tooure in Pruciis, cum cautis, Ecclesiis & pertinentiis suis, & alias Ecclesias, seu possessiones, quas jure proprietatis extra fines regalium vestrorum per eamdem Episcopatum habetis: In Episcopatu quoque Mindunien. Ecclesiam sancti Laurentii de Arbore cum cauto, quod dicitur villa de Maures; & villam S. Petri cum Ecclesia sua, & Ecclesias de Rivo Averso, & sanctæ Eulaliæ Altæ, & de Radigosa, & sanctæ Mariæ de Turre, & sancti Martini de Palatiis, cum omnibus pertinentiis suis: In Episcopatu Lucen. villas de Reccelli, & de Cesa: In Episcopatu Aurien. villas de Amarante, de Jovin, & de Vite, & de Villari Regis, & medietatem Souti de Parata: In Episcopatu Tuden. cautum, quod dicitur de Molis, cum omnibus Ecclesiis intra ipsum contentis, & monasterium de Cella, & villas de Lazorio, Baldranes, Lamala, & Nugaria: In Episcopatu Bracharensi villas de Corneliam, cum Ecclesiis suis, & Moaci, & Gandun, cum montibus, exitibus, & pertinentiis suis: In valle Carceris hospitale quod dicitur Anglorum, cum Ecclesia sua, & aliam Ecclesiam, quæ ipsi ex eadem parte superjacet; & villas de Tabladelo, & de Parata: In Episcopatu Astoricensi villas de Cacavell, cum Eccle-

BIBLIOTECA CENTRAL U.A.N.L.

sia sua, & de Carvaliall, & Ecclesiam sancti Jacobi de Requeixo, de Sanabria: In Episcopatu Legionensi domos, quæ fuerunt Archidiaconi Thomæ: In ipsa civitate villam de Ledigos cum Ecclesia sua, & partem villæ de Furones, cum omni jure. Quod habetis in Ecclesia: In ripa Estolæ villam Alexii, & villam Leandri, cum Ecclesiis suis, & juxta monasterium S. Facundi villam Cerame: In Episcopatu Palentino Ecclesiam S. Michaelis de Vallouria, & villam dictam Saugelo de Raaces, cum pertinentiis suis, & omni jure regali, sicut Alphonsus Illustris Castellanorum Rex Ecclesiæ Beati Jacobi eam donasse dignoscitur: In Episcopatu Oveten. in villa Olsexida omnes Ecclesias, & in Benevento Ecclesiam sanctæ Mariæ de Ventosa: In Asturiis Ecclesias sancti Joannis de Cerreda, & villam Armillum cum hospitali quod est in strata, cum montibus, & omnibus pertinentiis suis: In Episcopatu Zamorensi villas, & Ecclesias de Arquilinis, & de Arcos, & Ecclesiam sancti Jacobi de Zamora; villas de Palatiis, & de Spino, & de Aldeola, cum Ecclesiis suis: In Episcopatu Salmantino villam de Munigno Alnar, cum Ecclesiis suis, & villam quæ dicitur Ecla, & villam Bilvestre cum jure regali, & Ecclesiam S. Martini de Ledesma, & alias Ecclesias, vel possessiones, quas in prædictis Episcopatibus habetis: In Episcopatu Caurienſi Castrum, quod dicitur Altalaja, Pelagii videlicet, cum terminis suis, & Ecclesiam de Granata, quæ dicitur sancti Jacobi, cum domibus, & piscariis, & aliis possessionibus, quas ibi acquisistis: Ecclesias quoque & possessiones, quas in Vasconia, in Italia, & in aliis partibus orbis per diversos Episcopatus habetis. Decernimus ergo, &c. salva in omnibus Apostolicæ Sedis auctoritate. Si qua igitur, &c. Dat. Laterani per manum Raynaldi Acheruntini Archiepiscopi, Cancellarii vicem agentis, secundo idus Julii, indictione secunda, Incarnationis Dominicæ M. C. XCIX. Pont. vero Domini Innocen. III. anno II. "

Unde cum noviter omnes Ecclesiæ superiori epistola relatæ Archiepiscopo Compostellano fuissent affignatæ, consuluit Petrus Innocentium III. quomodo in eis procurationes tempore visitationis deberet exigere, & eas visitare. Cui consultationi respondit Innocentius in præsenti, quod illud jus debet observare, quod in aliis provinciis communiter custoditur; licet enim cum agitur de rebus ecclesiasticis inferiorum Ecclesiarum Cathedralium, regula sumi debeat a Metropolitana Ecclesia, *c. cum Ecclesia, de elect. c. super eo, de cognat. spirit.* nisi de his agatur, quæ fidem, vel uniformem Ecclesiæ statum respiciunt; tunc enim Romana consuetudo servanda est, *c. de his, 12. dist.* argumento legis unicæ, *C. de Metrop. Berys. §. fin. Institutæ, de satisd.* ibi. *Necesse est omnes provincias caput omnium nostrarum civitatum, hoc est regiam urbem, illiusque observationem sequi*; veluti in Sacramentis, quæ administrantur prout Romana Ecclesia predicat, & docet, *c. ad abolendam, de hæreticis.* Tandem cum dubitatur de consuetudine alicujus Ecclesiæ Metropolitanæ, vicinioris provinciæ consuetudo attenditur. Solorzanus *tom. 2. lib. 3. c. 5. n. 65.* Quare cum in præsenti casu proximior Provincia esset Bracharensis, juxta illius consuetudinem Compostellanus Archiepiscopus visitare debebat, ut docuit Cironius *ad tit. de consuet.*

C A P U T XXIII.

Idem *in Concilio* a *Generali*.

PRocurationes, quæ ratione visitationis debentur Episcopis, Archidiaconis, vel quibuslibet aliis, etiam Ap. Sed. Legat. aut Nunciis, absque manifesta, & necessaria causa nullatenus exigantur, nisi cum personaliter visitationis officium impendunt. Evectionum, & personarum mediocritatem observent in Later. Concilio constitutam, hoc adhibito moderamine circa Legatos, & Nuncios, ut cum oportuerit eos apud aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille propter ipsos nimium aggravetur, procurationes recipiant moderatas ab aliis Ecclesiis, vel personis, quæ nondum fuerunt de suis procurationibus aggravatæ: ita quod numerus procurationum numerum dierum, quibus moram hujusmodi fecerint, non excedat. Et cum aliqua non sufficiet per seipsam, duæ, vel plures conjungantur in unum. Porro visitationis officium exercentes, non quærant quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, prædicationi & exhortationi, correctioni & reformationi vacando, ut fructum referant, qui non perit. Qui autem contra hoc venire tentaverit, & quod accepit, reddat; & Ecclesiæ, quam taliter aggravavit, tantumdem *b* impendat,

N O T Æ.

a *Generali.*) Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. *can.* 33. & etiam habetur textus hic in quarta collectione, *sub hoc tit. c.* 2.

b *Impendat.*) Imo non Ecclesiæ, sed pauperibus restitutio facienda est, *c. quia 8. de immunit. Eccles.* ibi: *Pauperibus elargiri.* Pro cujus difficultatis solutione dicendum est cum Glossa *ibi*, Zabarel. *oppos. 1.* Panormit. *n. 6.* Boet. Epon. *n. 12.* casus omnino diversos esse, alium scilicet hic, alium vero illic referri: hic enim agitur de visitatione Episcopali, quæ personaliter est facienda, non sine magno Ecclesiæ visitatæ sumptu: illic autem agitur de exactione, quæ pro Legato Pontificis fit per Episcopum, non quidem visitationi incumbentem, nec suis procurationibus Ecclesiam onerantem; sed domi suæ manendo, minutum quid a singulis clericis, quasi stipitis instar, accipientem, unde evasit major summa in unum collecta, quam quæ Legato solveretur; ideoque in præsenti casu Ecclesiæ gravatæ duplum refunditur. At vero in dicto capite, quia simplum restituitur clericis, qui amplius gravati fuerunt in ea exactione, aliud vero simplum pauperibus erogatur, cum non facile in tot clericos refundi possit.

Commentarium hujus textus dedi *in cap. cum Apostolus, hoc titul.*

C A P U T XXIV.

Honórius III. *de* a *Tyro*, *&* *de Josaphat Abbatibus.*

VEnerabili fratre nostro *b* Cenomanensi Episcopo accepimus referente, quod cum causa quæ inter ipsum ex parte una, & Abbatem, & Conventum de *c* Cultura Cenoman. Diœcesi. ex altera, super procurationibus, quas ab eis petit idem Episcopus, tam in capite, quam in membris noscitur agitari, de consensu partium vobis fuerit ab Apostolica Sede commissa; dicti Abbas & Conventus ex eo frustrare intentionem ejusdem Episcopi moliuntur, quod eorum monasterium in Cenomanensi villa situm esse dignoscitur, & ipsi procurationes se afferunt Episcopo hactenus non solvisse, quanquam exemptionis privilegium non ostendat, & eidem Episcopo competat jus commune. Volentes igitur ut finis litibus imponatur, disc. v. m. quatenus nisi dicti Abbas, & Conventus aliud rationabile ostenderint, & probaverint, propter quod ipsi Episcopo exhibere non debeant supradicta, vos eos ad exhibendum ea, sicut jus dictaverit, juxta priorem Apostolicarum litterarum tenorem, ratione grævia compellatis.

N O T Æ.

a *Tyro.*) Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 1. Monasterium Sanctæ Trinitatis Tyri constructum fuit in Carnotensi diœcesi sub anno 1110. qua ætate non modo vixit Ivo illius Episcopus, verum & Tyronii quoque monasterii mentionem fecit *ep.* 229. Meminit ejus D. Bernardus *ep.* 126. & de eo nonnulla adduxit Chopinus *de sacra pol. fol.* 39. & 350. Aliud etiam monasterium Sanctæ Mariæ de Josaphat est Ordinis D. Benedicti, fundatum a Gofrido Episcopo Carnotensi anno 1120. ut notavit Cironius in præsenti.

b *Cenomanensi.*) Mauricio videlicet, qui postea fuit Archiepiscopus Rothomagensis anno 1231. & de diœcesi Cenomanensi nonnulla adduxi *in cap. 5. de rescriptis.*

c *De Cultura.*) Monasterium hoc Sancti Petri de Cultura, est in suburbiis Cenomanensibus Ordinis D. Benedicti, constructum a Berthrano Episcopo Cenomanensi anno 600. & ample dotatum a Constantia Connani Comitis Britanniæ filia.

COMMENTARIUM.

OLim Monasteria non solum quoad legem Diœcesanam, verum & jurisdictionalem paruisse Episcopis propriis, late probavi *in c. licet, c. gravi, de offic. Ordin.* unde visitabantur ab Episcopis, ut non modo si quid ab ipsis Abbatibus, aut monachis contra regulam actum erat, emendaretur, verum etiam quæ ad victum illorum pertinebant, ipsi providerent. Concil. Vernense *can.* 20. Concil. Arelat. sub Carolo, *can.* 8. unde *in addit. 1. capitularium, cap.* 9. cavetur, ut nullus Episcoporum monachis volatilia comedere præcipiat. Imo & in Gallia simul cum judicibus sæcularibus Episcopi Monasteria visitabant; unde conquerantur Episcopi Gallicani in Concilio Cabilon. 1. *cap.* 11. quod eo tempore judices publici contra veterem consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quæ mos est Episcopos circuire, ipsi illicita præsumptione videntur discurrere: simul tamen cum Episcopis Comites, & Judices Regios debere monasteria visi-

visitare, cavetur in Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 20. ibi: " Dignum, ac necessarium est, ut missi per quæque loca directi, simul cum Episcopis uniuscujusque Diœcesis perspiciant loca monasteriorum, canonicorum pariter, & monachorum, similiter puellarum. " Quod habetur *lib. 1. capitul. c.* 122. & *lib. 5. c.* 78. Sed quorsum seculares Magistratus una cum Episcopis in visitandis monasteriis? Hoc certe non ad auctoritatem, & dignitatem Ecclesiæ minuendam a Christianissimo Principe statutum, recte probat Filesacus *in c. quanto 7. §. 4. de offic. Ordin.* sed ut habetur *l. 2. capitul. c.* 25. ut missi illi omnibus generaliter notum faciant, qualis sit eorum legatio, scilicet ad hoc esse se a nobis missos constitutos, ut si quilibet Episcopus, aut omnes ministerium suum propter quodlibet impedimentum implere non possent, ad eos recurrant, & cum eorum adjutorio ministerium suum adimpleant, & si talis causa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non possit, per eos ad nostram notitiam deferatur. Ac, ut loquitur Conc. Arelat. sub eodem Carolo, *can.* 7. ut quos sacerdotalis admonitio non flectit, ad justitiam regalis potestas ab improbitate coerceat: ita ut sæcularis potestas tantum in adjutorium, & auxilium adhiberetur. Unde in Concilio Viennensi *can.* 5. ita statuitur: " Ut monasteria tam virorum, quam puellarum, secundum ordinem regulariter vivant; & si hoc facere contempserint, Episcopus, in cujus parochia esse videntur, hoc emendare debeat: quod si non potuerit hoc emendare, illi quem Metropolitanum constituimus, hoc innotescat, & ipse hoc emendari faciat: quod si hoc nec ipse emendare potuerit, ad Synodum publicam exinde veniant, & ibidem canonicam sententiam accipiant; & si publicam Synodum contemserint, aut honorem suum perdant, aut excommunicentur ab omnibus Episcopis, & alius in eorum locum in ipsa Synodo constituatur. " Consentit Conc. Epaun. *can.* 19. Et his temporibus Episcopo visitanti monasteria procurationes persolvebantur, ut in præsenti docetur. Postquam tamen eximi cœperunt monasteria a lege diœcesana, & jurisdictionali, cum Episcopi jus ea visitandi non haberent, per consequens nec exigendi procurationes. Juxta quam temporum varietatem accipiendi sunt textus *in c. dilecto, de offic. Archid. c. constitutus 8. de relig. dom. c. 7. de pœnit.* Unde apparet verus sensus præsentis textus; in ejus enim specie Episcopus Cenomanensis cum visitaret monasterium Sancti Petri de Coltura, exigebat procurationes ab ipsis monachis; Abbas autem eas solvere renuebat, quia monasterium illud erat in ipsis suburbiis Cenomanensibus; unde in ejus visitatione nullas expensas faciebat, siquidem domi remanebat; atque ita cum nullas in itinere expensas faceret, jus procurationes exigendi non habebat. Asserebat etiam jam a longo tempore procurationes solutas non fuisse; unde intendebat, eas injuste exigi ab Episcopo: sed cum procuratio sit annexa visitationi, eo quod qui seminat spiritualia, debet percipere temporalia, ex traditis supra *in c. cum Apostolus*; & hæc ratio æque militet sive Ecclesia sit intra, vel extra urbem; & etiam quia solvitur a subjectione, ut eo etiam commentario probavi, inde recte Honorius III. decrevit, monachos ipsos debere procurationem præstare, nec tempus longum, per quod eam non præstiterunt, illis suffragari, cum circa procurationes visitanti præstandas non currat præscriptio, ut probavi *in cap. cum ex officiis, de præscript.*

C A P U T XXV.

a Gregorius IX.

CUm nuper Archiepiscopus Beneventanus Beneventanam provinciam visitaret. *Et infra*: Mandamus, quatenus cum eumdem Archiepiscopum sive auctoritate propria, sive nostra Beneventanam provinciam contigerit visitare, procurationes ratione visitationis debitas juxta facultates Ecclesiarum vestrarum exhibeatis eidem. Alioquin sententiam, quam ipse rite tulerit in rebelles, ratam habebimus, & faciemus auctore Domino inviolabiliter observari.

N O T Æ.

a *Gregorius IX.*) Cum non habeamus epistolas ipsius Pontificis, certo agnoscere non possumus Prælatos quibus in præsenti rescribit: tantum ex textus serie colligitur, loqui cum subditis ipsius Archiepisc. Beneventani. Beneventum autem, vulgo *Benevento*, est Metropolis Italiæ, cujus Ecclesia olim erat Canonicorum regularium, ut refert Pennotus *lib. 2. histor. Canonic. regul. c.* 29. *n.* 4. Commentarium hujus textus dedi supra *in cap. sopite.*

C A P U T XXVI.

a Idem.

CUm Canonicis majoris Ecclesiæ quandam summam pecuniæ pro pensione Ecclesiæ tuæ debitam aliquot annis persolveris, & iidem summam illam ex integro de meliori moneta exigant solvi sibi: Tibi damus nostris litteris in mandatis ut Canonicos illos solutione prioris pecuniæ, vel si non fit in usu, æstimatione pensionis antiquæ facias manere contentos.

N O T Æ.

a *Idem.*) Gregorius IX. videlicet, nec amplius ex littera constat, videlicet nec de personis cum quibus loquitur Pontifex, nec de moneta juxta quam pensio solvebatur, aut regione ubi casus hic contigit: ex littera tamen a Raymundo relata apparet, quod quidam per aliquot annos persolvit Canonicis certæ Ecclesiæ Cathedralis annuatim quandam summam pecuniæ pro pensione illi debita; solvit videlicet mille regales monetæ minoris: pone quod solvit centum uncias argenti, quæ pendebant totam summam, videlicet mille regales, quia tunc temporis singulæ unciæ æstimabantur decem regalibus argenteis; sed cum postea minutus fuisset valor unciæ argenteæ ad octo regales, vel vilis materia immixta veteri monetæ adempta fuisset, quo parior, & perfectior moneta maneret, Canonici illius Ecclesiæ intendebant exigere mille regales argenteos in nova moneta, scilicet centum viginti & quinque uncias fignatas, pro centum, quas olim exigebant: de quo casu cum consultus fuisset Gregorius, respondit Canonicos contentos esse debere moneta antiqua minoris ponderis, vel deterioris metalli, si inveniri possit, vel si in totum abrogata fuit lege Principis, reducendam esse novam ad proportionem, & æstimationem veteris, ut qui pensionem solvebat, non gravetur ad plus quam ad id, quod solvebat tempore constitutæ pensionis in veteri moneta; sed si non est idem textus qui tribuitur Urbano III. *in cap. 3. hoc tit. in 2. collect.* valde similis est. Verba refero: " Querelam P. Presbyteri Sancti Petri accepimus, quod cum Canonicis Deboræ certam summam pecuniæ pro pensione Ecclesiæ suæ aliquot persolvisset annis, iidem Canonici ab eo summam illam ex integro de Parisiensi moneta exigunt sibi solvi; licet ea melior sit illa, quam pro pensione prædicta solvere consuevit. Quia igitur in hoc idem presbyter contra justitiam gravatur: disc. v. per A. f. m. quat. si verum est quod asseritur, Canonicos illos antiqua pensione cogatis, ap. cess. manere contentos. "

b *Pro pensione.*) Pensionis variæ acceptiones sunt: nonnumquam accipitur pro mercede habitationis ædium, ut *in l. stella, §. igitur, ff. de rebus creditis*: aliquando pro præstatione certis temporibus, & terminis divisa, *l. 3. ff. de annuis legat. l. 1. §. si annua, ff. de pignoratitia, l. defuncta 48. ff. de usufruct.* In hoc Canonico jure passim accipitur pro certa parte fructuum aliquot beneficii in alterius favorem reservata, ut *in cap. nisi essent*, & aliis congestis, *de præb.* In præsenti autem accipitur pro censu annuatim solvendo Ecclesiæ Cathedrali, ut etiam accipitur *in cap. 1. de his quæ fiunt a Prælatis*, ut ita accipiatur textus hic juxta rubrum sub quo jacet.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pensiones antiquæ juxta antiquam monetam sunt solvendæ; & si non est in usu, ad ejus æstimationem.* Quæ assertio probari potest *ex cap. olim, hoc titul. Clement. 2. de decimis, cap. 2. de maledicis, cap. querelam, de elect. leg. si voluntate, Cod. de rescind. leg. creditor, Dig. de solut. leg. penult. Cod. eodem titul.* & argumento deducto a mensuris ad pondera, seu nummos, *ex l. 2. ad finem, titul. 13. lib. 5. recepil.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, Fachineus *lib. 2. controv. c.* 10. Cevallos *commun. quæst.* 219. *n.* 2. Pyrrhus Maurus *de solut. cap.* 27. *per totum*. Alexan. Ludovisius *decis.* 41. Felicianus *de censibus lib. 4. cap. unic. n.* 28. Faber *in lib. de variis nummis, cap. 4. fere per tot.* & *cap. 11. num.* 20. & *cap. 21. num.* 13. plures ex moralistis apud Dianam *part. 8. tract. 7. resolut.* 18. Ezpeleta *in tractatu patrio idiomate scripto*, cui titulus, *Resoluciones morales sobre las vuxas de la moneda*. David Argent. *in l. Paulus, ff. de solut.* Penna *decis. 5.* Robertus *lib. 1. rer. judic. c. fin.* Tondut. *resol. civil. cap.* 3. 4. 5. 6. 7. & 8. Corrafius *l.* 3. *miscel. c.* 13. Hothomanus *illust. q.* 15. & *lib.* 7. *observ. c.* 11. & *lib.* 8. *c.* 4. Cancerius 2. *cum. cap.* 6. Hermosilla *in l.* 3. *tit.* 3. *part.* 3. Valenzuela *consil.* 3. D. Joan. de Lar-

1 2 3 Conclusio traditur, & probatur.

BIBLIOTECA CENTRAL U.A.N.L.

rea *allegat.* 84. & *decis.* 12. Noguerol. *allegat.* 2. Amaya *in l. unic. Cod. de collat. aris*, Basil. Legion. *de potest. Principis circa monetam*, *quæst.* 3. & 4. Marquez *in gubernat. Christ. lib.* 2. *cap. ult.* §. 2. D. Joseph. *de Retes lib.* 7. *opusc. c.* 1. *consil.* 2. Guzman *de verit. jur. verit.* 12. Marinis *tom.* 1. *decis.* 333. Bronchorst. *enantiopb. cent.* 2. *assert.* 17.

4 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris considerat ione; nam æstimatio monetæ est, non ex affectione hominum, sed ex voluntate Principis regulata, *l.* 1. *ff. de contrah. emption.* unde licet in aliis rebus propter affectionem, & æstimationem in litem juretur, in nummis tamen non admitti juramentum in litem, probat Ulpianus *in l. in nummis*, *ff. de in litem jur.* Ergo cum tota substantia monetæ pendeat a voluntate Principis, satisfacit obligationi, qui debitam quantitatem in antiqua, vel nova moneta solvit, & per consequens in præsenti specie nihil intererat, an pensio solveretur in moneta pretiosiori, an in pejori, cum semper eadem quantitas solvenda esset, sive in una, sive in alia specie. Accedit; nam casu, quo dubitatur de solutione facienda ad monetam antiquam currentem tempore impositionis census, vel ad novam & usualem, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo convenit inter contrahentes, ut certa moneta solvatur; aut nihil convenit inter ipsos. Primo casu necessario antiqua moneta solvenda est, *l. creditorem* 99. *ff. de solut.* Si nihil convenit inter eos, usualis moneta debetur, *Clement.* 2. *de decimis*. Igitur non recte in hoc casu docet Gregorius, pensionem solvendam esse juxta antiquam monetam; aut si ea in usu non sit, juxta novam æstimationem antiquæ esse faciendam.

5 Diversi casus circa monetam proponuntur.

Qua difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione, præmissis quæ de monetæ origine, & substantialibus requisitis adduxi *in cap. quanto*, *de juresjur.* sequentes casus sunt distinguendi. Primos est, & quidem facilis, cum in ipsa obligatione pactum adjectum fuit, ut in eadem specie, pone argento, vel auro, solutio fieret; tunc enim quia ex conventione contractus legem accipiunt, *l.* 1. §. *si convenit*, *ff. depositi*, pacto standum erit, ut nemine refragante docuerunt in quocumque genere debiti, videlicet sive ex mutuo, promissione, vel venditione, Carranza *de monetis* 4. *part. pag.* 244. Molina *de justitia*, *disp.* 312. *versic. Primo*, Castillo *lib.* 4. *controvers. cap.* 10. *a n.* 45. Larrea *decis. Granat.* 22. *per tot.* Amaya *ubi supra*, *num.* 33. Guzman *de evict. qu.* 22. *num.* 22. Siguenza *de clausul. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 3. Tondut *qq. civil. cap.* 1. ubi justitiam hujus pacti late defendit. Vela *diff.* 28. *ad fin.* Secundus casus evenit, cum absolute debitum contrahitur in argento, vel auro, & quæritur utrum possit solvi in pecunia æresa, vel e contrario? Et dicendum est, posse solvi in ære, quod debetur in argento, si talis æqualitas sit monetæ; ut olim in Hispania erat, ut centum regales cujuscumque monetæ, neque ex legali æstimatione, neque in commerciali ejusdem valoris sint, *l.* 6. *tit.* 22. *lib.* 5. *recopil.* docuerunt Parladorius *lib.* 2. *rer. quotid. cap. ult.* 5. *par.* §. 17. *num.* 17. Mexia *in pragmatic. taxe pavis*, *fol.* 130. Guttierez *lib.* 2. *practic. q.* 179. Morla *in empor. tit.* 8. *q.* 13. Valenzuela *tom.* 1. *quæst.* 30. *per tot.* Amaya ubi supra, *n.* 10. Larrea *decis.* 21. *n.* 56. Noguerol *alleg.* 2. *n.* 42. nisi ex tali solutione æreæ monetæ pro argentea præjudicium sequatur creditori, ob ejus transportationem, vel similem causam: unde juxta eorum sententiam defendi potest, census impositos in moneta argentea, eo tempore, quo ullam æstimationem non habebat, vulgo *no tenia premio*, posse hodie redimi in pecunia æresa; quia omnis solutio regulariter facienda est juxta monetam currentem tempore contractæ obligationis; sed eo tempore poterat creditor cogi accipere æream monetam pro argentea, & e contra, *l.* 6. *tit.* 21. *lib.* 5. *recopil.* ergo cum debitor in ipsa constitutione census habuisset jus solvendi æs pro argento, non debet illud amittere ex superveniente accidenti, videlicet quod argenti æstimatio aucta sit, alias si omnino cogeretur argentum reddere, plus solveret, & ita contractus usurarius redderetur, ut considerat Leothardus *de usur.* Sed adhuc contrarium defendit D. Josephus de Retes *dict. consult.* 1. *num.* 45. Ex prædicta etiam sententia deducunt Salgado *in Labyrinth. credit.* 2. *p. cap.* 8. *per tot.* Noguerol *alleg.* 2. *n.* 42. censum illo in tempore susceptum in argentea pecunia a possessore majoratus, qui habuerat facultatem regiam accipiendi mille ducata, non designata specie monetæ, recte impositum censeri; quia tunc æqualis valoris, ac æstimationis erant omnes monetæ: igitur potuit possessor majoratus hanc, vel illam sumere, sine ullo excessu, vel defectu facultatis. Nec casus hic decisus est *in l.* 19. *tit.* 21. *lib.* 5. *recopil.* quia ibi agitur de eo casu, in quo census constitutione, aut obligatione cautum fuit, ut argentum solvatur; tunc enim beneficio illius pragmaticæ solutio fieri potest in æresa pecunia cum præmio ad decem pro centum. Ut autem cognoscamus, a quo tempore cœpit in Hispania valor argenti augeri, vulgo *tener premio*, non est sequendus D. Franc. Salgado *in Labyrinth.* 2. *part. c.* 8. ubi ab anno 1612. existimat, quod ob copiam monetæ æresæ è regnis extraneis introductæ, cœpit vilescere hæc moneta, & augeri argentea, cum Basilius Legionensis in quæstione illa perdocta *de potest. Princip. circa monetam*, sæpius agat de valore aucto argenteæ monetæ, & eam publice ediderit anno 1605. unde credo ab ipso anno, vel antecedenti valorem argenteæ monetæ excrescere cœpisse, atque ita census postea impositos in argento, non posse solvi in moneta æresa; cum jam diversa æstimatio esset utriusque monetæ.

Huic casui consequens est alius tritus in tractatione mutationis monetæ, nempe si genus monetæ postea fit immutatum, veluti cum novi, & currentes nummi cuduntur hodie leviores, seu impuriores, ac deteriores veteribus nummis, qui debiti erant: quod frequenter accidit ob ingruentes necessitates: nam Romæ primo as erat libralis, libramque, hoc est duodecim uncias, pendebat. Deinde factus est sextantarius, sive redactus ad sextantis, seu duarum unciarum pondus. Tertio factus est uncialis, unciam pendens. Deinde factus est semiuncialis, ut ex Plinio probat David Argente *in d. l. Paulus*, *fol.* 135. Idem contigit quoque in nummis aureis; nam ab initio ex auri libra Romana conflati fuerunt 48. vel 50. solidi; unde in Pandectis pœna libræ auræ, & pœna 50. solidorum, idest aureorum, eadem est. Postea sub Constantino ex auri libra cusi fuerunt centum aurei, & postea sub Valentino 72. ut probant Gibalinus *de negot. tom.* 1. *l.* 2. *c.* 4. *art.* 8. Hothom. *de re nummaria*, *part.* 3. *c.* 2. Budeus *l.* 2. *de asse*. Quæritur ergo, an ille qui accepit centum asses librales, possit hodie exsolvere centum asses semiunciales; possitque reddere nummos veteribus debitis leviores, ac pondere diminutos. Aliud quoque exemplum erit, si nummi in ipsa materia, seu metalli puritate, vel bonitate decrementum acceperint, ut Romæ contigit, cum Livius Drusus denariis ex purissimo argento excusis admiscuit octavam partem æris; atque etiam apud Salustium urgente inopia, & egestate publica, *argentum ære solutum est*, idest nummi, qui erant argentei, postea pene facti sunt ærei, ob pecuniarum inopiam; & etiam aurei veteribus deteriores, ac impuriores conflati, non ex auro coctissimo, & obryzo. Hinc quæritur, an pro veteribus, & probis nummis purissimis, olim creditis ac debitis, dari, & solvi possint hodie qui sunt, & deteriores; an e contrario ineunda sit ratio, vel æstimatio bonitatis intrinsecæ, quæ olim erat in nummis creditis, & debitis; & an creditori ea jactura farciri debeat. Communis Interpretum sententia, quam sequuntur Æneas Robertus *l.* 2. *rer. judic. c. ult.* D. Josephus de Retes, ubi sup. *consectar.* 2. *per tot.* pro creditore affirmant, quia aliqui creditori fieret non levis injuria, argumento dictæ legis *Paulus*, *ff. de solut.* Item quia aliud pro alio invito creditore non solvitur, *l.* 2. *ff. de rebus creditis*: & æque bonum in substantia ipsa, & materia creditori reddi debet, *l. cum quid*, *ff. eod. tit.* substantia vero, & materia nummorum hodie est alia deterior; quo pertinet lex 1. *ff. de contrah. empt.* Tandem quia intrinsecæ bonitatis imminutæ rationem esse habendam pro creditore, docetur in præsenti textu, & *in c. olim* 20. *sup. hoc tit.* Sed contrarium, videlicet immutata re nummaria, vel in pondere, vel in materia, & substantia nummorum, hoc est in bonitate intrinseca, ut ajunt, quæ quidem vel aucta, vel diminuta sit, manente nihilominus eadem potestate, indicatura, seu valore imposito nummis, ita ut iidem cum veteribus hodierni nummi censeantur, & appellentur, talis mutationis rationem non esse habendam docuerunt Marquez *in Gubern. Christ. l.* 2. *c. ult.* §. 2. Basilius Legion. *ubi sup.* 3. & 4. *p.* David Argente *in d. l. Paulus*, *fol.* 137. nam cives pecunia uti debent secundum legem, formam, & quantitatem publice datam, ex qua adeo pendet omnis nummorum potestas, & expositio, ut in nummis ipsa tantum corpora, seu materiam nunquam inspiciamus, sed quantitatem, idest potestatem, seu valorem imposititium, atque formam, ut expressum est *in l.* 1. *ff. de contrahenda*, *l. si is qui nummos*, juncta glossa ibi: *ff. de solut.* quo sensu accipi debet lex 3. *ff. de eo quod certo loco*, dum ait: *Pecuniarum unam*, *& eamdem potestatem ubique esse*. Adde etsi mutetur nummorum substantia, argumento legis *cum certum*, *ff. de auro & argent.* ubi argenti pretium ex præsenti tempore, seu ex valore currenti præstandum esse docetur. Qua sententia retenta, quam etiam tenet I. Faber *in tit. Instit. quibus mod. tol. obligatio*, non obstant fundamenta contrariæ sententiæ; nam hoc casu aliud pro alio non solvitur, siquidem mutatis nummis dumtaxat in bonitate intrinseca, cum maneant eadem forma, auctoritas, qualitas, indicatura, & appellatio nummi, citra dubium est, manere eandem quantitatem; unde cum debitor non fuisset corporum nummorum, sed quantitatis, liberatur solvendo eamdem quantitatem in nummis intrinsece diminutis. Nec obstat textus *in d. c. olim*, cujus summarium vitiosissimum est; nam in eo textu simpliciter dicitur, Papienses denarios debitos solvi debere, vel eorum pretium, & æstimationem, in moneta currenti: itaque si nummus Papiensis antiquus valeat hodie sex Lucenses, tunc pro eo Papiensi nummo sex Lucenses dandi sunt. Hoc vero non pertinet ad præsentem disputationem de mutatione bonitatis intrinsecæ nummorum; nulla enim ibi matatio substantiæ, & qualitatis & bonitatis in nummis Papiensibus fuit; quare recte in eo textu deducunt plures congesti a Barbosa *in collect. & t.* 6. *in select. ad illum textum*, Larrea *decis. Granat.* 24. *n.* 7. Noguerol *allegat.* 2. *n.* 78. pensionem esse solvendam in moneta currenti, juxta veterem materiam, & valorem, si constat qualis fuisset: non tamen ibi docetur, pretiosiorem monetam Papiensem necessario solvendam esse; sed ipsam, vel aliam ejusdem valoris, etiamsi intrinsece vilior sit; quis enim dicet, apud Hispanos debitorem mille regalium, quos accepit *en calderilla*, *o tarias*, quæ est pretiosior moneta, seclusa omni conventione, non liberari solvendo eamdem quantitatem in moneta vulgo *gruessa*, *ò de la fabrica de molinos*. Unde Innocentius *in d. c. olim*, tantum jubet, ut eadem quantitas pensionis præstetur; nihil tamen refert, quod in hac, vel illa moneta solvatur, dum tamen ad valorem antiquæ coæquetur.

6 Prosequuntur alii casus.

Ne-

7 Expositio prædicti textus.

Nec etiam favet contrariæ sententiæ præsens textus, cujus summario non satis fideli utuntur Doctores, pro cujus interpretatione jam notavit David Argente *ubi sup.* conferendum esse hunc textum cum *c. querelam*, *hoc tit. in* 2. *collect.* supra *n.* 1. transcripto, quia eandem hypothesim continet, licet diversum auctorem præseferat. In eo quæstio est de certa pensione, quæ præstari debebat in moneta currenti, & communi, nempe Turonensi; quæ quidem Parisiensi erat minor, seu debilior, tam in materia, & pondere, quam indicatura, & valore imposititio; tam in qualitate extrinseca, quam intrinseca. Canonici autem volebant sibi pensionem solvi in moneta Parisiensi, quæ tunc erat melior in bonitate intrinseca, & extrinseca; unde Urbanus III. decernit, injustam esse Canonicorum petitionem: quod etiam non expresso genere monetæ, eisdem verbis decernit Gregorius in præsenti, videlicet ut pensio solvatur juxta priorem pecuniam; & si ea in usu non sit, in moneta currenti, facta æstimatione prioris quoad quantitatem, non quoad valorem intrinsecum. Manet ergo, nihil interesse, an quantitas debita solvatur in pretiosiori, an viliori moneta, dum eadem quantitas reddatur, quæ erat tempore contractus, juxta legem *Paulus*, *ff. de solut.* & decisionem 592. Rotæ apud Penoam; nam in nummis corpora non inspicimus, sed quantitatem; & cum de æstimatione rei in conventionem deductæ agitur, perpetuo attenditur tempus contractus, *l. Rustibus*, *ff. de contrah. empt.* sicut in evictione tempus evictionis, *l. bonitatis*, *ff. de evict.* Sensus ergo Gregorii IX. in præsenti est, ut eadem quantitas pensionis præstetur nunc, ac a principio constituta fuit; nihil tamen referre, quod in hac, vel illa moneta solvatur, dum tamen ad valorem antiquæ coæquetur.

8 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam ut jam sæpius dixi, in præsenti non agebatur de bonitate, aut deterioratione monetæ, sed tantum de majori pensione, quam Canonici exigere volebant: & Gregorius tantum docet, ut eadem pensio solvatur ac instituta fuit a principio, nec augeatur, aut minuatur ex mutatione monetæ; non tamen ut iidem nummi specifice solvantur, sed eadem quantitas in his, vel illis nummis. Prosequitur varios casus usu frequentes resolvens Tondutus *part.* 1. *resol. civil. ex qu.* 1. *usque ad* 20.

9 Exponitur Clem. 2. de decim.

Sed superiori assertioni obstat textus *in Clement.* 2. *de decimis*, ubi Clemens V. statuit, quod cum alicui beneficiorum decima ad tempus conceditur, quod solvatur juxta consuetam taxationem valoris fructuum beneficii, & in moneta currenti, & usuali: ex quo textu expresse deducitur, in solutione pensionis attendi valorem monetæ currentis tempore solutionis, non vero constitutionis. Igitur non recte in præsenti Gregorius docet, pensionem solvendam esse ad antiquam monetam. Qui difficultati respondendum est, in eo textu pensionem solvi juxta monetam currentem, quia concessio illa non habet respectum, aut relationem ad traditionem aliquam pecuniæ, seu aliquem contractum onerosum, cujus ratione creditor petere possit juxta antiquam pecuniam; unde ea ratione cessante, necessario solutio fieri debet juxta monetam currentem *cap.* 2. *de maledic.* Accedit & alia ratio; nam pecunia est quæ res æstimat, *l. si ita* 42. *Dig. de judicib.* sed decima in eo textu sumitur ab æstimatione fructuum, per singulos annos, quæ necessario fit præsenti, & nova pecunia: igitur solvenda est illa ipsa nova, & currens pecunia, quæ fructibus designat valorem.

CAPUT XXVII.

a Idem.

AUctoritate præsentium inhibemus, ne quis pro eo quod in *b* oratoriis, quæ in *c* grangiis vestris habetis, interdum aliqui vestrum celebrant, procurationes, quæ ratione visitationis debentur a vobis exigere, vel extorquere præsumat.

NOTÆ.

a *Idem.*) Gregorius videlicet IX. non tamen constat cum quibus monachis loquatur, qui oratoria in grangiis habebant.

b *Oratoriis.*) De oratoriis monachorum agemus *in cap. parentibus*, *de privil.*

c *Grangiis.*) Grangia dicitur prædium, villa, & horreum. Hinc grangiarius pro villico. Cæsarius *lib.* 6. *miracul. cap.* 23. ibi: *Hæc apud nos eiusdem puto loci grangiarius recitavit*. Illustrat Joannes Vossius *de vitiis serm. lib.* 2. *cap.* 8.

COMMENTARIUM.

IN præsenti statuit Gregorius, propter oratoria privata a monachis in grangiis constructa, non deberi Episcopo visitanti procurationem. Consonant textus *in c.* 1. *de capel. monach.* ubi Honorius III. Abbati, & conventui Aquimatensi ita rescribit: "Quanto sincerius diligimus monasterium vestrum, & vestræ capimus Religionis augmentum, tanto solicitius vestris volumus providere profectibus, & gravaminibus obviare. Ea propter dilecti in Domino filii, vestris postulationibus annuentes, auctoritate præsentium districte inhibemus, ne quis pro eo, quod quandoque in grangiis vestris ponitis aliquos vestros monachos Sacerdotes, qui celebrent in capellis ibidem constitutis curam non habentibus animarum, audeat a vobis procurationes pro ipsis grangiis extorquere." Illustrant Azor. *instit. moral. par.* 2. *l.* 3. *c.* 43. *qu.* 2. Barbosa *l.* 3. *juris Eccles. c.* 22. *n.* 15. Ratio est, quia licet hujusmodi loca Ecclesiastica fiat, & ut talia subjiciantur Diœcesanis Episcopis, *c. de monachis* 12. *de prab.* tamen quia nec habent titulum beneficii, nec beneficia annexa, nec redditus, aut proventus Ecclesiasticos, ideo procurationem non præstant, licet loca hæc ab Episcopis visitari possint, argumento *cap.* 3. *de religiosis domib.* Nec etiam similia loca tenentur contribuere pro Seminario, ex dispositione Concil. Trid. *sess.* 23. *de reform. c.* 18. quia tantum hospitalia erecta, si habeant beneficia annexa, vel redditus, aut proventus ecclesiasticos, tenentur illud persolvere, ut latius prosequuntur Barbosa *de offic. & potest. Episcop. alleg.* 77. *n.* 6. Cabedo *decisione* 204. *Lusit. p.* 1. Riccius *in praxi fori Eccles. par.* 4. *resol.* 131. Genuensis *in praxi Neapol. cap.* 17. *n.* 2.

TITULUS XL.

De consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

CAPUT PRIMUM.

a Alexander III.

AD hæc si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodo suppositus, qui *b* sigillum continet, confractus, aut enormiter diminutus extiterit, debet denuo consecrari: Ecclesia vero propter hoc nequaquam suam consuevit consecrationem reiterare, licet id quidam canones innuere videantur: non tamen id facere prohibetur.

NOTÆ.

a *Alexand. III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* ubi additur, *pars capitis Desinunt*, & in Glossa marginali emendatur *pars capitis Dum fuerit*. Sed cum nullus textus sit in his collectionibus, qui ab his verbis incipiat, ideo agnoscere non possumus cui Episcopo Pontifex rescribat.

b *Sigillum.*) Idest operimentum reliquiarum distinctum ab ipsomet lapide, ut exponit Conink *de Sacramentis quæst.* 83. *metric.* 3. *dub.* 2. *num.* 240. quem sequuntur Lemastre *tract.* 5. *cap.* 6. *n.* 9. & P. Henao *t.* 2. *de sacrif. Missæ*, *disp.* 24. *sect.* 3. *n.* 44. reliquias enim Sanctorum in ipso altari recondere mos est antiquus Ecclesiæ; imo sine reliquiis altaria consecrari nequibant olim, & de facto consecrata evertebantur, *c. placuit* 25. *cap. non oportet* 28. *c. Ecclesia*, *de consecr. dist.* 1. Synodus Nycena 2. *can.* 7. ibi: "Templa quæ consecrata sunt, si carent reliquiis Martyrum, reliquias accipiant: qui sine reliquiis consecrat templum, deponatur, ut qui Ecclesiasticas traditiones transgressus est." Probant Ant. Aug. *in epit. jur. l.* 16. *tit.* 3. Ferrandus *l.* 1. *disq. reliq. c.* 3. *sect.* 1. Scortia *de sacrif. Missæ*, *l.* 3. *c.* 12. *n.* 2. Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missæ*, *c.* 17. Menardus *in notis ad lib. Sacr. D. Gregorii*, *pag.* 201. & 202. Rosweydus *in notis ad ep.* 11. *D. Paulini*, P. Henao *de sacrif. Missæ*, *tom.* 2. *disp.* 24. *sect.* 1. D. Sancius de Avila *in venerat. reliq. l.* 3. *c.* 1. Hurtado *de vero martyrio*, *resol.* 43. §. 12. Vivar. post Marcum Maximum *in S. Joanne vindic.* §. 8. Reliquiæ autem ipsæ reponebantur

BIBLIOTECA CENTRAL U.A.N.L.